

Norge i Europa

Taler

Grete Knudsen

Dato

26 april 1996

Omstendigheter

"EUs regjeringskonferanse, Norge og Norden". Foreningen Norden og Nordisk Råds delegasjons dagskonferanse

- 1 Mot slutten av forrige århundre fant det sted en kuriøs diskusjon der norske og svenske geologer røk i tottene på hverandre. Det begynte med at Rudolf Kjellén i en sammenheng hevdet at Østlandet var samme geologiske område som deler av Sverige. Dette ville faglig sett vært en helt kurant observasjon i dag. Men i
- 5 skyggen av vår nasjonale selvstendighetskamp i slutten av forrige århundre kunne ikke svensker uttale slikt uimotsagt. Det kom raske protester fra norske geologer, og en serie debattinnlegg i Norsk Tidsskrift. Her ble det gjort en stor innsats for å "bevise" at deler av Norge ikke var samme geologisk område som deler av Sverige.

10

Nå hadde ikke jeg tenkt å legge opp til et foredrag om nordisk geologi. Men det var da heller ikke geologi dette ordskiftet dreide seg om. Det var politikk. På slutten av 1800-tallet var det svært viktig for nordmenn å vise at Norge atskilte seg fra Sverige. Også Norges geologer ga altså sitt bidrag selv om de faglig sett

15 ikke var helt overbevisende.

Det var ikke bare geologien som ble politisert på denne tiden. To av datidens fremste norske historikere, Rudolf Kaiser og P. A. Munch lanserte den såkalte norske innvandringsteorien. De hevdet at innvandringen til Norge i førhistorisk

20 tid skjedde fra Russland og at nordmenn var de egentlige germanere. Poenget var selvfølgelig at nordmenn hadde problemer med å godta at Norge var befolket fra sør. Danmark og Sverige skulle ikke ha noen del i Norges tilblivelse !

- 25 Denne innvandringsteorien er forlengst forlatt, og i dag er det ingen som hevder at Norge er geologisk atskilt fra Sverige. Men jeg har tatt med dette for å vise

30 hvor politisk viktig det den gang var å få fram at vi var forskjellig fra resten av Norden. I arbeidet med å bygge opp en norsk nasjonalstat og en norsk identitet hadde vi et politisk og psykologisk behov for skillet mellom "det nasjonale vi" på denne side, og "de andre" som bodde i resten av Norden. Det var nok også en tendens til å fremheve vår fortreffelighet og andres elendighet. Det ble "våre interesser" og "deres interesser". Det var et behov for å fremheve ulikhetene i Norden og dempe likhetene. I dag er det ikke lenger slik. I dag legger vi vekt på
35 det som binder de nordiske folk sammen.

I dag er vi som folk mer trygge på vår nasjonale identitet. Vi har ikke samme psykologiske behov for å betone det som skiller. Det er bra i en tid der det blir stadig vanskeligere å bruke de nasjonale grensene som absolutte skillelinjer. Det
40 er for eksempel ikke lenger mulig å tale om en norsk økonomi som er helt atskilt fra en nordisk og europeisk økonomi, eller tale om en norsk kultur atskilt fra en nordisk og fra europeisk kultur.

På samme måte som vi har vendt oss til å se oss selv som del av en nordisk
45 kulturkrets, er det verdifullt at vi mer og mer ser oss som del av en større europeisk kulturkrets. Vi kan ikke utforme vår identitet i kontrast til andre europeere. Vi må se oss selv mer som del av Europa. Vi må betone det som er likt, det som binder og ikke det som skiller.

50 Dette er et godt utgangspunkt for dagens norske Europa-politikk . Vi er del av et større Europa og de vedtak som andre europeiske land, og særlig EU-landene fatter, vil gi rammer for norsk politikk og utvikling. Svært mange av de kjørereglene som EU-landene utformer, vil vi følge. Det er delvis en følge av EØS-avtalen og delvis fordi de regler EU-landene utformer i praksis setter
55 rammer også for land som ikke er medlemmer. Vi må se i øynene at EU er det sentrale europeiske samarbeidsforum og at en stadig større del av europeisk samarbeid vil finne sted her.

I denne innledningen vil jeg ta for meg vårt forhold til Europa i dag, og så se på
60 det nye Europa som vi skal forholde oss til i årene fremover.

EØS-avtalen utgjør selve bærebjelken i norsk Europapolitikk, og alt tyder på at det vil være situasjonen i overskuelig fremtid. Avtalen regulerer først og fremst vårt økonomiske forhold til EU. Den gir oss adgang til EUs indre marked, men
65 gjennom avtalen blir vi også i egne bestemmelser knyttet til andre deler av EU-

samarbeidet. Det gjelder samarbeidsområder som forskning, utdanning og kultur. På disse samarbeidsområdene "kjøper vi oss inn" ved at vi går inn med midler i EUs programmer. Vi har også nære forbindelser med EU-landenes utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid og justissamarbeidet. På andre områder åpnes det nå for at Norge kan delta i EUs samarbeidsprosjekter mot at vi dekker alle våre kostnader selv. Det dreier seg for eksempel om EUs regionalpolitiske program INTERREG, der vi har satt av 60 millioner til norsk deltakelse i år.

Schengen-samarbeidet er siste tilvekst til Norges samarbeid med EU-land. Fra neste uke vil alle de nordiske land delta som observatører i Schengen-samarbeidet og det innebærer at den nordiske passunionen blir del av et større passfritt Schengen-område. Vi kan se dette opplegget som ett eksempel på at et etablert nordisk arrangement blir del av en større europeisk ordning. Vi har sett det samme når det gjelder det nordiske arbeidsmarkedet som gjennom EØS-avtalen er blitt del av et europeisk arbeidsmarked. Det viktigste for oss er at det vi har bygd opp av nordiske ordninger ikke nå går tapt.

Vi er alle klar over at tilknytningsordninger til EU har en pris. Vi får delta, men vi står svakere i de formelle beslutningsprosessene der politikken blir bestemt. Vi må finne oss en plass på gangen når de politiske vedtakene i EU treffes. Dette behøver ikke i praksis alltid å være et alvorlig problem. I mange politiske spørsmål vil våre nordiske naboland representere et tenkesett som er likt vårt. Det gjelder f.eks synet på likestilling, åpenhet i forvaltningen, folkestyre, etc. I andre spørsmål er det interessemotsetninger mellom nordiske land. Det siste er ikke noe nytt. Det nye er at de lettere kommer til overflaten etter at Sverige og Finland gikk med i EU.

I norsk Europa-politikk skal vi forholde oss til dagens EU. Men EU er i rask utvikling. I vår planlegging må vi derfor ha en forestilling om det EU og det Europa som Norge skal forholde seg til i årene framover.

EU-landene er nå igang med et arbeid der de vil legge viktige føringer for utviklingen av morgendagens EU. Det skjer på den store regjeringskonferansen som åpnet i Torino i forrige måned og som er hovedtema her i dag. I Torino arbeider medlemslandene for å få justert EUs institusjoner slik at samarbeidet kan utvides til å omfatte østeuropeiske land og Kypros og Malta i Sør-Europa, et EU som kan få nærmere tretti medlemsland. På konferansen skal landene også se

på Maastricht-traktaten i lys av den utvikling som har funnet sted etter at traktaten ble undertegnet. Dette er en tung dagsorden og alt tyder på at konferansen vil vare langt ut i 1997.

- 110 Under åpningen i Torino fokuserte EU-landenes stats- og regjeringssjefer på de hovedutfordringer konferansen bør samles om.

- De minner om at EU-samarbeidet er til for å tjene folks interesser og at oppgaven nå er å fylle folks behov og møte deres uro på en konkret måte. De trekker fram arbeidsledigheten som et av Europas alvorligste problemer, og
115 peker på behovet for at landene nå forener kreftene om en felles strategi for økt sysselsetting. Dette er en sak som drives av nordiske EU-land og på norsk side har vi støttet sterkt opp om dette arbeidet. Regjeringssjefene fremhever også arbeidet for bedre miljø og en bærekraftig utvikling. Her har EU gode
120 forutsetninger for å spille en ledende rolle. Ved bruk av flertallsavgjørelser kan EU få de land som vil minst, til å gjøre mer. Og det er viktig at EU har det apparat som er nødvendig for å påse at vedtak etterleves og følges opp. Arbeidet mot organisert kriminalitet, som f.eks. narkotikakriminalitet, trekkes fram som et annet samarbeidsfelt som berører folk i deres hverdag. Endelig pekes det på
125 behovet for mer åpenhet og bedre innsyn omkring EUs arbeid.

- Regjeringssjefene tar også opp behovet for å gjøre EUs organer mer effektive slik at de kan fungere i et EU som er utvidet mot øst og sør. Dessuten peker de på behovet for en mer samlet EU-opptreden utad, særlig i utenriks- og
130 sikkerhetspolitiske spørsmål.

- Konferansen vil fortsette ut i 1997 og det er selvsagt alt for tidlig å si hvordan det nye EU-Europa vil bli seende ut. Norge deltar ikke, men vi kan alt nå fastslå at det er i norsk interesse at det blir funnet løsninger på de store sakene som står
135 på dagsorden. Et sterkt EU vil kunne styrke den politiske, økonomiske og økologiske stabilitet som hele Europa trenger. Uten en rimelig grad av politisk enighet på konferansen, vil det være fare for at utvidelsen østover kan ta lenger tid enn ønskelig. Sentrale røster i EU understreker at det ikke er spørsmål om men når de østlige landene kommer med.

140

Vi kan se trekk avtegne seg ved det nye EU som vi skal forholde oss til i årene fremover. Mye tyder på at EU vil utvikle seg i retning det som ofte kalles "ringenes Europa". Det vil i så fall bli et EU der noen land tar steg framover og

145 samarbeider tettere om noen saker, mens andre medlemsland foreløpig venter med å slutte seg til. Det er en slik tendens vi ser i Maastricht-vedtaket om økonomisk og monetær union. Her er nettopp tanken at de land som møter visse kriterier skal kunne gå først inn i en tredje fase. Vedtakene fra Maastricht der britene ikke kunne godta delen om sosialpolitikk og den ordning som
150 danskene fikk i Edinburgh om sitt forhold til økonomisk union, passer også inn i et slikt mønster. Vi kan også se Schengen-samarbeidet i et slikt perspektiv. Samarbeidet ligger formelt utenfor EU, men det åpner for at de EU-land som er interessert, kan gå foran og trappe ned grensekontrollen for persontrafikk.

155 For Norge kan en utvikling mot et "ringenes Europa" åpne samarbeidsmuligheter vi ikke har i dag. Med en slik utvikling vil vi ikke stå overfor et kompakt enhetlig EU, men et EU av flere samarbeidskonstellasjoner. Det kan gjøre det lettere for oss å hekte oss på samarbeidet på felt vi ser som særlig interessante. Her kan jeg ta EØS-avtalen og Schengen-avtalen eksempel på
160 hva jeg mener. I begge tilfelle fikk vi knyttet oss til deler av samarbeidet mellom EU-landene som vi fant særlig interessant for arbeidet med å ivareta norske interesser. Vi bør følge godt med dersom EU får til et program på sysselsettingsiden som resultat av EUs regjeringskonferanse.

165 Men jeg tror det er nyttig å minne om begrensningene i en slik ordning. Vi vil med slike arrangementer ikke kunne delta når det skal treffes formelle vedtak i EU om samarbeidspolitikken eller om regelverket. Vi vil heller ikke kunne satse på bare å "plukke rosinene ut av pølsa". EU-landene legger stor vekt på gjensidighet. Det skal være balanse mellom rettigheter og forpliktelser, noe
170 Sveits smertelig har fått erfare i sine langdryge forhandlinger hvor de stadig sliter med å få til ordninger etter at EØS-avtalen ble avvist i en folkeavstemning.

Men ved å fortsette den strategi som lå bak utviklingen av norsk deltakelse i INTERREG og Schengen-samarbeidet kan vi definere oss som en form for ytre
175 ring utenfor EU-samarbeidet. Jeg ser det som en god strategi i en tid hvor en stadig større del av det europeisk samarbeidet, inklusive nordisk samarbeid, samles om EU. En slik konsolidering på norsk side vil også være politisk viktig den dag de østeuropeiske land blir medlemmer. Vi må ikke risikere at Norge som tross alt er NATO-medlem og assosiert medlem i Vestunionen, skyves
180 lenger vekk fra sentrum i det europeiske samarbeidssystemet når østeuropeiske land finner sin plass i EU. Vi vet at de østeuropeiske søkerlandene idag på enkelte områder har en tettere dialog med EU enn Norge har.

185 Her vil jeg imidlertid skyte inn at også EFTAs frihandelsavtaler med de sentral- og østeuropeiske land utgjør et virkemiddel i det europeiske økonomiske samarbeid. Dermed gir også Norge et bidrag til oppbyggingen av et bredere samarbeid om økonomi og handel i Europa.

190 I norsk Europapolitikk vil én utfordring overskygge alle de andre. Det er spørsmålet om hvordan vi best kan vedlikeholde EØS-avtalen og bygge opp kanaler med sikte på påvirke beslutningsprosessene i EU. Vi må selvfølgelig godta at vi ikke får innpass i den formelle beslutningsprosessen i EU. Men det betyr at vi må satse desto mer på å bygge opp kanaler inn i EU-apparatet. Det
195 kan være bilaterale kanaler til hovedstedene, det kan være kanaler til Kommisjonen i Brussel og det kan være nordiske kanaler. Det gjelder særlig områder der vi er store som energi, fisk, skipsfart. På norsk side ser vi det som svært viktig at vi får etablert nordiske strukturer slik at Norden kan bevares som en kulturell og politisk region i det nye Europa. Vi må verne om den nordiske
200 samrådstradisjonen. Det vil virke underlig dersom EU-land som Tyskland og Frankrike, eller Benelux-landene skulle ha bedre uformelle samrådsmekanismer enn nordiske EU-land. Dette er spørsmål vi vil komme tilbake til, i en eller annen form, når Norge om få måneder overtar formannskapet i nordisk samarbeid.

205

Jeg begynte denne innledningen med å illustrere det norske behovet for å vise at vi var forskjellige fra svensker og dansker i forrige århundre. Dette behovet forsvant etter hvert og etter annen verdenskrig ble vi mentalt nordister. Vi la vekt på det som bandt de nordiske folk sammen, og ikke det som skilte oss ad.
210 Det skjedde uten at vi mistet vår identitet og egenart som folk. Det var et spennende eksperiment der foreningen Norden spilte - og spiller - en sentral rolle. I dag er det viktig at vi går videre i denne mentale internasjonalisering og ser oss selv som del av det Europa vi økonomisk og politisk er del av selv om vi står utenfor EU. Utbygger vi norsk nasjonal identitet i en slik retning, legger vi
215 et godt grunnlag for samspillet med den europeiske omverden, enten det gjelder de tre store nordiske land som er med i EU, i EFTA eller resten av EU.

Vi diskuterer i dag norsk politikk og vårt bilde utad i forhold til Europa. Skal vi vise fram et ansikt der vårt nei blir et dekke mot engasjement og innlevelse? Eller
220 skal vi også på eget kontinent vise frem et ansikt preget av vilje til å ta standpunkt og ansvar? Skal vi selv om vi er en liten nasjon, delta i et Europa som

søker sammen for å møte en ny tid? Selv er jeg ikke i tvil. Fremtiden hører
internasjonalismen til.

225

Kilde

<http://www.dep.no/odinarkiv/norsk/brundtlandIII/ud/taler/032005-090135/dok-bn.html>

Emner

EU, Foredrag

230

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/norge-i-europa>

235

240

245

250

255

260